

ענף הבקר בכפר־יהושע בתשכ"ד

ענף הבקר בכפר־יהושע בתשכ"ד

את שער החוברת „ענף הרפת בתשכ"ד" מקשטת תמונה בה רואים חבר מושב, יושב על הטרקטור, מעיין בדו"ח, ואל הטרקטור צמוד מיכל מודרני לחלב, לתוכו זורם החלב ממכון החליבה; בפינת המכון — קנקן חלב מ„הימים ההם", מוחתם בשני קווים לכל אורכו ככלי אין חפץ בו. המשמשת תמונה זו רמז למודרניזציה שהחל בה או כהבעת משאלה לתשכ"ה?

הדו"ח נפתח בדבריו של הח' מ. פִּיכְמָן, המדריך והמרכז הנאמן של ענף הבקר בכפר־יהושע זה עשרות שנים, ונימת תוגה ומבוכה נשמעת בהם. נצטט כאן משפטים אחדים מה־מבוא שלו: „לפני שנים החליטו חכמי כלכלה ומתכננים שיחידת העדר במושב צריכה לכלול 5 פרות, כמספר זה עגלות מכל הגילים, ובס"ה 10 ראשי בקר. כיום מדובר ביחידת עדר מיני־מאלית של 12 חולבות ובני־הבקר, הנלווים אליהן. אבל לתמהוננו הרב אנו רואים שלא בכל משק אפשר לבצע תכנית זו, מחמת גורמים שאי־אפשר לראותם מראש. נשאלת השאלה: איך ומתי תתייצב יחידת העדר במשק הזעיר או הבינוני, שבעליה יוכל לטפל בה לפי יכולתו ושהיא גם תבטיח ראנטאביליות הענף? למבוכה זו בענף נתפסו גם אצלנו חברים אחדים ומספר משקי החלב במושב הולך ופוחת. בשנת תשכ"ג החזיקו בענף 66 חברים, בתשכ"ד חיסלו שניים ולסוף תשכ"ה יישארו כנראה רק 60 משקים שימשיכו לטפל בענף הבקר. אמנם עדר הפרות בכללותו לא קטן, אבל החלוקה בין המשקים השונים היא אחרת, לא לפי רוח המושב, ומי יערוב לנו שבאחד הימים לא נצטער על הלך הרוח והמעשים שהשתלטו עלינו?"

והח' פִּיכְמָן מסיים את המבוא שלו במשפטים אלה: „רמת העדר היא נאותה וישנם סיכויים שבתשכ"ה התנובה השנתית לפרה בעדר תהיה גבוהה מזו שבתשכ"ד, אבל עלייה זו בתנובה מלווה פחיתה במתכונת השומן. תופעה זו צריכה להדאיג אותנו, ובמיוחד את הנהלת „און". מומחי הטיפול צריכים לעשות הכל כדי להעלות

את אחוז השומן בחלב בחזרה ל־3.5% לכל הפחות."

נעיין איפוא בדו"ח, בטבלאות ובהסברים הקצרים, ונביא בפני קוראי „משק הבקר והחלב" מספר עובדות ממה שאירע בענף בתשכ"ד.

העדר והתנועה בו

למעשה לא חלו שינויים בולטים במספר הפרות בשנים תשכ"א — תשכ"ד והממוצע השנתי מתנוודד סביב 500. בסוף שנת תשכ"ד מנה העדר 502 פרות, 126 עגלות הרות, 473 עגלות צעירות מכל הגילים ו־683 עגלים. עדר בקר בהיקף כזה, המוחזק ומטופח על ידי 60 בעלי משקים, אינו מעיד על כך שעמדתו ומקומו של המשק המשפחתי בענף הבקר נתערערו ערעור של ממש.

ועכשיו — מה היתה התנועה בעדר בתשכ"ד? נמכרו לבשר: 25 פרות מסיבות מחלות שונות, 2 — מחמת זיקנה, 97 בעקב פסילה בגלל תנובה נמוכה, ו־40 פרה הוצאו לשחיטה עקב „חיסול רפתות (משום שלא נמצאו ראיות למכירה לגידול ולחליבה, או משום שלא נמצאו להן קונים?). לגידול ולחליבה נמכרו 77 מבכירות הרות (בכלל זה — 11 לפרס) ו־26 פרות. לעומת השנים האחרונות שקדמו לתשכ"ד, הרי המכירה של בקר לגידול גדלה בשיעור ניכר (בתשכ"ג — 45 ראש בס"ה, ובכלל זה 17 פרות, ו־28 מבכירות). מן הראוי לציין שהקונים העיקריים של בקר בתשכ"ד היו אנשי הקיבוצים וביניהם מהוותיקים שבארץ, כגון — מרחביה, בית־זרע ועין־השופט.

תמונה במקצת היציאה של 97 פרות לשוק הבשר; האם רק מחמת כושר הנבה בלתי מספיק? האם גם בוקרי כפר־יהושע תובעים ממכירה 5000-6000 ק"ג חלב? מאידך — מפתיע לטובה המספר הקטן של היוצאות מחמת מחלות וזיקנה. בתשכ"ד נמכרו לבשר 613 עגלים במשקל ממוצע של 470 ק"ג; אין פרטים על מקור העגלים ולא על גיל היציאה שלהם לשוק הבשר, אולם בזכרנו שבסוף השנה נמנו בכפר־יהושע

5533 ק"ג חלב בן 3.47% שומן. בתנובת החלב הממוצעת הסתמנה ירידה כדי 164 ק"ג לעומת תשכ"ג, אבל אין הדבר צריך להדאיג באופן מיוחד, הואיל ובתשכ"ד היתה יציאת הפרות לשוק הבשר קטנה בהרבה מזו שבתשכ"ג (145 לעומת 291). מחברי הדו"ח מודאגים בעיקר מירידת מתכונת השומן ב-0.06% — 3.47% לעומת 3.53% בתשכ"ג.

מתכונת שומן זו עדיין רחוקה משפל המדרג, גה, אליו הגיעו עדרים לא מעטים בארץ, אולם יש לשמוח על העירנות שמגלה הח' פיתחן לסיימנים הראשונים של פחיתת השומן בסיכומים של העדר כולו.

מסיכום התנובות של 450 פרות, שחלבו תקר פות מלאות, יוצא ש-71% מהפרות הניבו תנובות שנעו בין 4000 ל-6000 ק"ג, 22% הניבו תנובות שבין 6000 ל-8000 ק"ג, 2% העפילו לתנובות שבין 8000 ק"ג ל-10,000 ק"ג והשאר — כ-5% — הניבו תנובות שבין 3000 ל-4000 ק"ג.

בהערכת התנובות בכפריהושע יש לזכור שהחליבה היא פעמיים ביממה.

בטבלה מיוחדת בדו"ח מובאים הפרטים על 58 פרות שתנובותיהן היומיות הממוצעות נעו בין 29 ק"ג ל-21 ק"ג. רובן היו בגיל שבין 5 שנים ל-10 שנים ורק 10 — בגיל שלמטה מ-5 שנים. כשמעיינים באחוז השומן של המצטיינות האלה, מתעורר החשד שיתכן ויש להן חלק-מה בהפחתה הכללית של מתכונת השומן, כיוון שמוצאים ביניהן לא מעטות שמניבות חלב המכיל משהו למעלה מ-3% (פחות מ-3.5%) והופיעו כבר ה"סגנוניות" הראשונות עם חלב שמכיל פחות מ-3% שומן; אלא שאפשר עדיין להתנחם ב-14 פרות מבין ה-58 שהחלב שלהן הכיל למעלה מ-3.5% ואחת מבין אלה, בת 10 שנים, אף הגיעה ל-4%.

בין האבות (פרים) לפרות אלה צועד במקום ראשון "דנדי", אחריו — "פלד", ואת המקום השלישי תופס "מקסים".

אין בוקרי כפריהושע מפגרים אחרי חבריהם במשקים אחרים, ואף הם יכולים להציג לראווה מבכירות מצטיינות; בדו"ח צוינו 46 מסוג זה.

683 עגלים, הרי מסתבר מאליו שפטמי מושב זה עדיין ממשיכים לרכוש עגלי מרבק מהחוף בשיעורים ניכרים למדי. בנוסף לעגלים, שווקו לבשר גם 104 עגלות במשקל ממוצע של 350 ק"ג, וגם עליהן אין פרטים — לא לגבי מקורן, לא לגבי גיל היציאה ולא על העגלות שהוצאו מחמת עקרות. יהיה זה מעניין לשמוע מפי אנשי כפריהושע על ניסויים בייצור הבשר מעגלות, אם אמנם עסקו בכך בכוונה תחילה.

במשך שנת תשכ"ד היו 587 המלטות; נולדו 268 עגלות ו-297 עגלים; מתו בשעת הלידה, ותוך 3 ימים שלאחר ההמלטה, 40 וולדות. מחבר רי הדו"ח מציינים בצער את התמעטות ההמלטות לעומת תשכ"ג, שאז מספרן היה 668, כלומר — פחיתה ב-81 המלטות בתשכ"ד. אמנם לא ידועות לי כל הסיבות למיעוט זה של המלטות, אולם נדמה לי שאחת הסיבות היא — עלייה במכירת מבכירות (77 בתשכ"ד לעומת 28 בתשכ"ג), כי הדרישה לאלה, מצד הקונים הקיבוציים, ודאי שהיא גדולה יותר מבעבר, כשקוני הבקר העיקריים היו המתישבים במושבים חדשים.

הערה קלה לתמותת הולדות הרכים: שיעור תמותה בוולדות רכים (בלידה ובימים הראשונים שלאחר הלידה) בגבולות 6.8%, כפי שהיה בכפריהושע בתשכ"ד, ראוי להימנות בין המיני מאליים ביותר ב"עידן המודרני" של ענף הבקר בארץ, אולם בזכרוננו עדיין שמורים הרשמים מעדרי הבקר המושביים כשהאבידות בשגר היו כמעט אפסיות. היש מקום להשערה שהסיבות לעליית התמותה בשנים האחרונות הן: הגדלת יחידות העדר, הקלת ראש בטיפול ובפיקוח על ההמלטות, ויתכן גם תוצאה של פיטום מופרז של הפרות, ובייחוד במבכירות, בחודשים האחרונים שלפני ההמלטה? חבל שאין נתונים כלל על התמותה בעדר העגלים בגיל הרך (שלא בשעת הלידה) עד הגמילה, ועל עגלים שנאלצים להור ציאם לשוק הבשר בטרם הושלם פיטומם; מפרטים אלה אפשר היה לקבל מושג-מה על המצב בענף המרבק במושב.

התנובה

בתשכ"ד הושגה תנובה ממוצעת לפרה של

לארץ, שבענף בקר החלב, אין לבקש את מאקסי- מום הריווחיות בהרחבת ממדיו בכל התנאים שהם; ועוד ידובר בשאלה זו בצורה מקיפה יותר מעל דפי ירחוננו.

מהסיכומים על התנובה הממוצעת ביחידות העדר השונות למדים שב-59 משקים, מתוך 64, נעה התנועה הממוצעת בין 4500 ל-5600; במשק אחד עמדה התנובה הממוצעת בין 4000 ל-4500 ק"ג וב-4 משקים הגיעו לתנובות ממוצעות שנעו בין 6500 ל-7000 ק"ג. אין למצוא בדו"ח כל הערה שהיא לגבי הראנטאביליות בקבוצות המשקים בעלי התנובות הממוצעות השונות, אבל אין כל ספק שגם בכפריהושע, לא כל העדרים בעלי התנובות הגבוהות יותר הם גם הריווחיים יותר, ולא נתפלא כלל כשיתגלו בעלי עדרים עם תנובות של 5000-4500 שזוכים בהכנסה נקיה גדולה מזו של בעלי עדרים עם תנובות שלמעלה מ-6000 ק"ג.

בתנובה הכוללת למשק מופיעות, כמובן, תנודות קיצוניות, שתחומיהן הן: מינימום של 15-20 אלף ק"ג ומקסימום בגבולות 85 אלף ק"ג (במשק אחד בלבד). היקף הייצור השנתי ב-40 משקים מתוך 64 שנפקדו בתשכ"ד התנווד בין 30 אלף ל-50 אלף.

עגלי המרבק

מסתבר שענף זה הוא בעל ממדים רחבים מאוד במושב זה, וכאמור — אין מסתפקים בעגלים ילידי המקום ונוקקים לעגלים רבים מהחוץ. עוסקים בפיטום ב-72 משקים מתוך ה-90. מהדברים שנאמרו לעיל למדים שמספר המחזיקים בפרות, עגלות ועגלים נע סביב 64; היוצא מזה שישנם בכפר יהושע גם 8 בעלי משי-קים שמקיימים את ענף הבקר כפסמים בלבד. אין למצוא בדו"ח פרטים על היקף הענף במשקי המרבק בלבד, ובטבלה על "גידול עגלים" מסווגים 72 המשקים לפי מספר העגלים שנמצאו ברשותם בסוף שנת תשכ"ד. התנועה היא בין עגל אחד ל-44 עגלים למשק. ב-31 משק החזיקו 1-5 עגלים; 6 עד 10 עגלים החזיקו ב-16 משקים; 11 עד 19 עגלים נמצאו ב-19 משקים; 20 עד 27 עגלים — 4 משקים, במשק אחד

כשבראש הרשימה באות אלה שהניבו בממוצע יומי 21.8 ק"ג חלב ובסופה — בעלות תנובה יומית ממוצעת של 17 ק"ג. בהפתעה נעימה זוכים כשמעיינים במתכונת השומן של מבכירות אלה; אין מוצאים ביניהן כאלה שהניבו חלב המכיל פחות מ-3% שומן; מחציתן (23) הניבו חלב עם % שומן שלמעלה מ-3.5%, וביניהן 4 עם חלב בן 4% ולמעלה מזה (הישג נדיר שבנדירים בימינו); מתכונת השומן של המחצית השניה מתנוודת בין 3 ל-3.4%.

בתשכ"ד סוכמו תנובות מלאות של 158 מבכירות; 138 מביניהן הניבו תנובות שבין 3500 ק"ג ל-6000 ק"ג; 10, בעלות שיאים, זכו להימנות בין אלה שהניבו בין 6000 ל-7000 ק"ג. ר-10 — הסתפקו בתנובות של 3000-3500 ק"ג. מתקבל הרושם שבוקרי כפריהושע מתייחדים סים ביתר סבלנות למבכירות שאינן "הולכות עם הזמן"; תמיד על כך העובדה שניתנה רשות ל-57 מבכירות מבין הנ"ל לסיים תקופותיהן המלאות בגבולות 3000-4500, מבלי להוציא אותן לשחיטה באמצע תקופתן, כשתוצאות הביקורת ודאי כבר הוכיחו ברורות שמבכירות אלה לא תיעננה עוד לתביעת-המינימום המודרנית של 5000 ק"ג חלב בתקופת החליבה הראשונה. אודה, שבעיני אני, יחס של אורך-כוח כזה למבכירות — אף הוא הישג, אם כי רבים סוברים שזהו מעשה חבלה בראנטאביליות של הענף.

סיווג המשקים

כאמור, קיימו 63 חברים, מתוך 90, את ענף הרפת. בתשכ"ד נמצא שב-7 משקים הוחזקו מפרה אחת עד 4 פרות; ב-41 משק, יחידת עדר הפרות נעה בין 5 ל-9 פרות; ב-14 משקים הוחזר קו מ-10 עד 12 פרות, ומשק אחד כבר הגיע לפיסגה, המומלצת ע"י התיכנון החדש, ומחזיק ב-22 פרה. מהנתונים האלה מתבלטת העובדה שהרוב המכריע של המתיישבים בכפריהושע, עוד לא נתפסו למגמת ההרחבה הקיצונית ומסתפק לעת עתה בעדרים, המונים מ-5 עד 9 פרות והשר-גר הנלוות אליהן. אילו בעצתי שאלו, הייתי מזהיר את בוקרי כפריהושע לא להיות בהולים להרחבה כי הוכח כבר לא פעם, בארץ ובחוץ-

לציין בסיפוק שמקרי חיסול הענף במשק המשר פחתו מהמת אי־ראנטאביליות הם נדירים ביותר, ואין כל ספק שאותם 60 המתיישבים שמחזיקים בענף באים יפה על שכרם והם אף שוקדים על קידומו בהצלחה רבה, כפי שאפשר להיווכח מהעובדות ה"יבשות" שרוכזו בדו"ח.

אסיים בהערה שהשמעתיה כבר לעיל: כל ייתפסו חברי כפר־יהושע לסיסמה: "רק יחידת עדר בת 15-20 פרה תוכל לפרנס את בעליה". צדק הח' פִּיכְמֵן בהעירו ש"תיכנון" כזה נראה אולי קוסם ומבטיח רבות ליד שולחן המתכננים, אבל למעשה אין אפשרות לבצע זאת בכל משק ובכל התנאים שהם; וייתבו לעשות אלה שיסתפקו ביחידת עדר קטנה יותר, אבל מטופחת יפה, מבוססת על עבודת המשפחה בעדר ובייצור המספוא, ושלא תהיה ממוסחרת ביותר.

תימצת מהדו"ח

י. ע.

— 34 עגלים ובמשקו של אלוף הפטמים — 44 עגלים.

סיכום

הדו"ח לשנת תשכ"ד מאשר אמנם את עובדת התמעטות העוסקים בענף הבקר בכפר־יהושע; לוותיקי הענף ולחדדים ל"רוח המושב" (לפי ביטוי של הח' פִּיכְמֵן) נראה תהליך זה כבלתי טבעי וכבלתי רצוי, אבל יש לראות זאת כמציאות של ימינו, שאין לשנותה ע"י הטפה. הסיבות לתהליך זה, אף הן ידועות, ונמנה את העיקריות: ענף בקר החלב הוא מהבלתי גוחים ביותר מבחינת התעסוקה בחקלאות, וכשמופיעות פרנסות, "אלטרנאטיביות", אם בענפים חקלאיים אחרים ואם בעבודות או במשרות חוץ, הרי בירחים מהכבד אל הקל יותר; גם חוסר כוחות עבודה במקרים מסוימים, אם מחמת הודקנות הראשונים ואם מחמת אי־רצון הצעירים, "להש" תעבד", מביא לזניחת הענף. על כל פנים יש

למערכת "משק הבקר והחלב"

ח. נ.

יכול להיות שאני בא בטענות־שוא, או שהנני מציע הצעות שזכו כבר בטיפול ההתאחדות, ואתכם הסליחה. בכל אופן אין אני יודע עד היום מהו מחיר הטיפול בטלפיים של הפרה, וכנראה שגם רבים אחרים אינם יודעים זאת.

אספתי אינפורמציה בחודשים האחרונים על מחירי הטיפול במשקים שונים. המטלף שעבד בנגב הוא יוסף קרויטורי מקרית־מלאכי, ואלה הם המחירים שהוא קבע לעצמו: בגבולות — 5 ל"י לפרה, בצאליים — 5.5 ל"י, בכיסופים — 7 ל"י, בעין השלושה 5 ל"י, ואצלנו במשאבי־שדה — 6 ל"י. בשעת ביקורו של המטלף הנ"ל אצלנו ניסיתי לברר את המחירים בהתאחדות, אבל לא הצלחתי להשיג קשר טלפוני.

ובכן: הטלפיים צומחות וצומחות והטיפול הוא הכרחי! אני מציע שההתאחדות תטיל על עצמה את התפקיד של "קבלן" לגבי עבודת המטלפים והיא גם תקבע את המחיר, ובאמצעותה יזמינו המשקים את המטלפים במחיר קבוע מראש; רק בדרך זו נפסיק את ה"איפה ואיפה" בקביעת מחירים על ידי המטלפים. יש להקדים ככל האפשר באירגון הדבר ותימנע מאתנו הוצאת כספים ללא הצדקה.

בב"ה.

מנשה, מרכז ענף הבקר במשאבי־שדה

משאבי־שדה יולי 1965

✱

▼ בכפר־יתקין יש למכירה עגלות הרות. נא לפנות לאלחנן שויצר, מרכז וועדת הבקר.